

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСПІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»

Онiпко Тетяна Анатолiївна

УДК 330.341.1-025.27:338.242.2

**ІННОВАЦІЙНО-КЛАСТЕРНИЙ РОЗВИТОК ЯК ЧИННИК ЗРОСТАННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ**

Спеціальність 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Полтава – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі управління персоналом, економіки праці та економічної теорії Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Ніколенко Сергій Степанович,
Київський інститут бізнесу та технологій,
завідувач кафедри економіки і підприємництва.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Кривенко Лариса Володимирівна,
Навчально-науковий інститут бізнес-технологій
Сумського державного університету,
завідувач кафедри теоретичної і прикладної економіки;

кандидат економічних наук
Кравченко Олена Олексіївна,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки.

Захист дисертації відбудеться «27» червня 2019 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 44.877.02 у Вищому навчальному закладі Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» за адресою: 36014, м. Полтава, вул. Ковалю, 3, ауд. 302.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» за адресою: 36014, м. Полтава, вул. Ковалю, 3.

Автореферат розісланий «27» травня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. О. Пінчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Процеси глобалізації, що відбуваються у сучасній світовій економіці, та посилення міжнародної конкуренції ставлять перед країнами проблему пошуку чинників, які б сприяли забезпеченню конкурентоспроможності їх економічних систем. Конкурентоспроможність економічних систем має тісний зв'язок з їх здатністю до інновацій, тому одним із пріоритетних напрямів інноваційного розвитку сучасної ринкової економіки стає інноваційно-кластерний розвиток, основою якого є інноваційні кластери.

Інноваційні кластери набувають поширення у різних регіонах світу та у країнах із різним рівнем економічного розвитку. Наприклад, у країнах Європейського Союзу (ЄС) зареєстровано понад 2500 інноваційних кластерів, які забезпечують 39 % робочих місць та 55 % обсягу заробітних плат. Інноваційні кластери сприяють формуванню нової інноваційної моделі розвитку економіки, яка характеризується високою конкурентоспроможністю та інвестиційною привабливістю. Вони спроможні сприяти реалізації ухвалених Генеральною Асамблеєю ООН на 2015–2030 роки цілей сталого розвитку, які передбачають вирішення глобальних проблем, пов'язаних із продовольчою, екологічною та енергетичною безпекою і охороною здоров'я.

Водночас, володіючи значним природно-ресурсним, виробничим, науково-дослідним та кадровим потенціалом, Україна допоки не забезпечує ефективного використання переваг інноваційно-кластерного розвитку, що зумовлює необхідність ґрунтовних науково-теоретичних розробок у сфері інноваційних кластерів та їх впливу на конкурентоспроможність національної економіки. Осмислення існуючих теоретико-методологічних підходів до формування інноваційних кластерів та аналіз кращих практик їх функціонування сприятиме обґрунтуванню доцільності їх творчого використання в Україні з метою модернізації галузевої структури національної економіки, оптимізації інноваційно-інвестиційного розвитку регіонів, активізації інноваційної діяльності малого та середнього бізнесу, створення робочих місць, розширення експортної діяльності.

Концептуальні засади кластеризації економіки висвітлено у розробках засновників кластерної теорії – Дж. Бекаттіні, Е. Дахмена, А. Маршалла, Ф. Перру, М. Портера. Теоретичні засади формування кластерів висвітлено в працях закордонних авторів: Я. Гордона, П. Дероше, М. Енрайта, К. Кетелза, Дж. Кортрайта, Ф. Кука, Г. Ліндквіста, Ф. МакКена, А. Малмберга, Р. Мартіна, П. Маскелла, Д. Одретча, Б. Пеккера, С. Розенфельда, А. Саксеніан, П. Санлі, О. Солвелла, М. Сторпера, А. Торра, М. Фельдман та ін. Проблеми інноваційних кластерів присвячено також дослідження А. Амдуша, Т. Андерсона, І. Бортагарей, М. Дудіан, Ч. Карлссона, Дж. Сенетта, Дж. Сіммі, Л. Скутару, Д. Харта та ін.

Внесок у дослідження конкурентоспроможності, інновацій, кластерного розвитку здійснили вітчизняні науковці: З. Варналій, М. Войнаренко, В. Геєць, А. Гриценко, О. Єрмакова, Н. Канищенко, М. Кизим, О. Кравченко, Н. Краус, Л. Кривенко, Ю. Лисенко, С. Ніколенко, О. Манжура, О. Маслак, М. Осипов, А. Пантелеймоненко, Т. Пуліна, Ю. Рибак, М. Рогоза, Г. Скляр, С. Соколенко, Л. Федулова, В. Хаустова, О. Шкурупій, Л. Українська, В. Чужиков, З. Янченко та ін.

Однак, попри актуальність і практичну значущість кластерного підходу до розвитку економіки, проблема формування і розвитку інноваційних кластерів у розробках згаданих авторів залишається недостатньо розробленою. Тому дослідження інноваційно-кластерного розвитку як чинника зростання конкурентоспроможності економічних систем є важливим як у теоретичному, так і практичному аспектах, що зумовило вибір теми дисертації, її мету і завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація пов'язана з планами науково-дослідної теми кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» «Формування інституціонального середовища соціально-економічних систем» (номер державної реєстрації 0112U007768), у межах якої проаналізовано еволюцію кластерної теорії економічного розвитку, розроблено концептуальну модель формування інноваційних кластерів у національній економічній системі з метою зростання її конкурентоспроможності і теми кафедри туристичного та готельного бізнесу ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» «Проблеми функціонування та розвитку сфери туризму в умовах модернізації економіки» (номер державної реєстрації 0117U004715), у межах якої досліджено теоретичні та практичні аспекти формування і розвитку інноваційних кластерів у туристичній галузі з метою забезпечення її конкурентоспроможності.

Мета і завдання дослідження. *Метою дисертаційної роботи є* розробка теоретико-методологічних засад інноваційно-кластерного розвитку як чинника зростання конкурентоспроможності економічних систем для формування інноваційних кластерів у структурі економіки України.

Для досягнення мети в дисертації поставлено та вирішено такі **завдання**:

проаналізовано теоретико-методологічні основи кластерного розвитку економічних систем;

досліджено роль держави в процесі кластерного розвитку економічних систем;

досліджено методи визначення та показники ефективності функціонування інноваційних кластерів;

досліджено взаємозв'язки інноваційних кластерів в економічних системах мезо-, макро- та мегарівня;

визначено сутність інноваційно-кластерного розвитку економічних систем;

визначено зміст інноваційного кластера як основи інноваційно-кластерного розвитку економічних систем;

досліджено систему засобів підтримки інноваційно-кластерного розвитку;

обґрунтовано значимість кластерного розвитку для забезпечення глобальної конкурентоспроможності національних економічних систем;

визначено стратегічні напрями інноваційно-кластерного розвитку національних економічних систем;

розроблено концепцію інноваційного-кластерного розвитку як чинника зростання конкурентоспроможності економічних систем;

розроблено концептуальну модель формування інноваційного кластера в економічній системі національного рівня.

Об'єктом дослідження є процес інноваційного розвитку економічних систем.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та науково-практичні аспекти інноваційно-кластерного розвитку як чинника зростання конкурентоспроможності економічних систем.

Методи дослідження. *Методологічною базою* дисертації є загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання: порівняльний аналіз (для дослідження теоретичних підходів до формування кластерів); аналіз і синтез (для визначення сутності та змісту інноваційно-кластерного розвитку); абстрагування і конкретизація, системний метод та структурно-функціональний аналіз (для визначення змісту та структури інноваційного кластера); систематизація та класифікація (для групування теоретико-методологічних основ формування кластерів, засобів підтримки інноваційно-кластерного розвитку); діалектичний (для дослідження ролі держави в інноваційно-кластерному розвитку, внутрішньо- та міжкластерних взаємозв'язків); моделювання (для розробки моделі інноваційного кластера); графічний (для наочного відображення концепції інноваційно-кластерного розвитку, моделі інноваційного кластера, формалізації впливу інноваційних кластерів на розвиток інноваційних систем мезо-, макро- та мегарівня); економіко-статистичний (для дослідження конкурентоспроможності національних економічних систем); економетричне моделювання та кореляційно-регресійний аналіз (для оцінки впливу кластерного розвитку на конкурентоспроможність національних економічних систем); SWOT-аналіз (для визначення сильних і слабких сторін, можливостей і загроз інноваційно-кластерного розвитку України).

Інформаційну базу дослідження складають законодавчі та нормативно-правові документи державних органів влади та управління, інформаційно-аналітичні та інформаційно-статистичні матеріали з питань інновацій та конкурентоспроможності; офіційні видання та звіти міжнародних і європейських організацій (Всесвітнього Економічного Форуму, Всесвітньої Організації Інтелектуальної Власності, Організації Об'єднаних Націй, Організації Економічного Співробітництва та Розвитку, Світового Банку, Transparency International, Європейської Комісії, Євростату, Європейської кластерної обсерваторії, Європейської платформи кластерного співробітництва, Платформи інтелектуальної спеціалізації); матеріали та статистичні дані веб-сайтів Глобального співтовариства практиків із проблем конкурентоспроможності, кластерів та інновацій, Інституту стратегії та конкурентоспроможності США, дослідницького інституту США «The Heritage Foundation», кластерних обсерваторій окремих країн світу, інноваційних кластерів та кластерних програм,

міністерств та урядових агентств, інформаційних агентств, Державної служби статистики України, наукові розробки вітчизняних та закордонних учених.

Наукова новизна одержаних результатів. У дисертаційній роботі виконано актуальне для економіки України наукове завдання з доведення значущості інноваційно-кластерного розвитку як чинника зростання конкурентоспроможності економічних систем в умовах посилення глобалізаційних процесів та загострення конкуренції на світовому ринку.

Найвагомішими науковими результатами, що характеризують наукову новизну дисертаційної роботи й особистий внесок автора, є такі:

вперше:

розроблено концепцію інноваційно-кластерного розвитку, яка ґрунтується на поєднанні основних теоретичних положень теорії економічного розвитку, теорії інноваційного розвитку, кластерної теорії, теорії конкурентних переваг та у своїй основі містить ідею визначальної ролі інноваційних кластерів у забезпеченні конкурентоспроможності національної економічної системи, що дозволяє узагальнити існуючі теоретико-методологічні підходи до дослідження інноваційних кластерів і сприяти системному аналізу інноваційних кластерів для забезпечення розвитку регіональної, національної та світової економічних систем;

удосконалено:

визначення поняття «інноваційний кластер», яке, на відміну від наявних, розширює та поглиблює розуміння інноваційного кластера, враховуючи такі важливі його аспекти як мета, сутнісні характеристики, базові елементи, що надає можливість налагодження міжкластерних зв'язків у глобальному просторі та оцінки впливу інноваційного кластера на конкурентоспроможність регіону та країни в цілому;

модель інноваційного кластера, яка, на відміну від існуючих моделей, що мають переважно індивідуальний характер через зосередження на окремих аспектах його функціонування, має універсальний характер завдяки відображенню основних елементів його внутрішнього та зовнішнього середовища на основі узагальнення світового досвіду функціонування інноваційних кластерів, що надає можливість визначення та оцінки внутрішньо- та міжкластерних взаємозв'язків для успішного розвитку інноваційного кластера;

набули подальшого розвитку:

систематизація теоретико-методологічних підходів до побудови кластерних моделей завдяки виокремленню трансакційного, регіонального, інноваційного і конкурентного підходів до їх побудови, що дає змогу системно описати все різноманіття теоретичних моделей кластерів з точки зору відображення методології їх побудови, на відміну від існуючого критерію географічного розташування наукових шкіл;

теоретичні засади розвитку інноваційних кластерів завдяки узагальненню міжкластерних зв'язків на мезо-, макро- та мегарівні, що надає можливість формалізувати вплив інноваційних кластерів на розвиток глобальної інноваційної системи;

систематизація засобів підтримки інноваційно-кластерного розвитку завдяки виокремленню двох груп засобів: фінансово-економічних та організаційно-інформаційних, що дозволяє системно відобразити характер впливу на розвиток інноваційних кластерів з боку держави та інших суб'єктів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні наукові результати поглиблюють розуміння сутності інноваційно-кластерного розвитку у процесі вирішення проблеми зростання конкурентоспроможності економічних систем. Практична цінність дисертації підтверджується довідками про впровадження одержаних результатів у діяльності ТОВ «НВП «АМКО» (довідка № 10/1 від 14 березня 2019 р.), ТОВ «НВП УКРГЕОНАФТОГАЗСЕРВІС» (довідка № 25/1 від 14 березня 2019 р.), НВ ТОВ «СОЛВЕР» (довідка № 66-03 від 21 березня 2019 р.) Результати, одержані в дисертації, знайшли застосування в освітньому процесі Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» при викладанні навчальних дисциплін «Економічна теорія», «Мікроекономіка і макроекономіка», «Національні моделі економічних систем», «Організація діяльності суб'єктів туристичної сфери», «Інноваційні технології в туризмі» (довідка № 45-15/26 від 27 лютого 2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі наукові результати, представлені у дисертації, отримані автором самостійно. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використано лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи дисертанта.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертації доповідались та обговорювались на наукових і науково-практичних конференціях: I Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Модернізація економіки в умовах зростання суспільної свідомості: людинорозмірність, духовність, партнерство, кооперація» (м. Полтава, 2016 р.); VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Ринкова трансформація економіки : стан, проблеми, перспективи» (м. Харків, 2017 р.); VI Міжнародній науково-практичній конференції «Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики» (м. Одеса, 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сектори економіки в процесі реалізації державної регіональної політики» (м. Тернопіль–Збараж, 2017 р.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Менеджмент розвитку соціально-економічних систем у новій економіці» (м. Полтава, 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Економічний потенціал сталого розвитку країни : сучасний стан, тенденції та проблеми відтворення» (м. Львів, 2017 р.); VII Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Економіка сьогодні : проблеми моделювання та управління» (м. Полтава, 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Підвищення рівня використання економічного потенціалу у напрямку розвитку регіональної економіки » (м. Львів, 2018 р.); X Міжнародній науково-практичній конференції «Інституційний розвиток соціально-економічних систем: національна економіка у глобальному середовищі» (м. Полтава, 2018 р.).

Публікації. Основний зміст і результати дисертації опубліковано у 25 наукових працях загальним обсягом 12,11 друк. арк., із яких особисто автору належать 11,52 друк. арк., у т. ч. : 7 статей у наукових фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз; 3 – у закордонних виданнях (із них 1 – у колективній монографії); 15 публікацій у інших виданнях (із них 4 – у збірниках за матеріалами конференцій за кордоном України).

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації складає 280 сторінок, у тому числі 196 сторінок основного тексту або 8,8 авторських аркуша. Робота містить 6 таблиць та 25 рисунків (із яких 1 таблиця та 3 рисунки повністю займають площу сторінки), 29 додатків на 53 сторінках. Список використаних джерел включає 238 найменувань і розміщується на 28 сторінках.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, сформульовано мету і завдання дослідження, визначено об'єкт і предмет, відображено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У розділі 1 **«Теоретико-методологічні основи дослідження інноваційно-кластерного розвитку як чинника зростання конкурентоспроможності економічних систем»** проаналізовано теоретико-методологічні основи кластерного розвитку економічних систем, визначено сутність інноваційно-кластерного розвитку, визначено зміст інноваційного кластера як основи інноваційно-кластерного розвитку, розроблено концепцію інноваційно-кластерного розвитку як чинника зростання конкурентоспроможності економічних систем.

Сучасні дослідження кластерної проблематики базуються на розробках представників різних наукових шкіл, що вивчають кластерний розвиток економіки (британської, французько-італійської, американської, скандинавської), кожна з яких має свою специфіку щодо акцентів у дослідженнях та власного понятійно-категоріального апарату. Причому специфіка теоретичних моделей кластерів зазначених наукових шкіл не дозволяє з'ясувати методологію побудови таких моделей, тобто теоретичний підхід до трактування головних причин формування кластерних утворень. Водночас, в межах кожної із зазначених шкіл підходи до обґрунтування причин виникнення кластерів у окремих її представників дещо відрізняються.

Проведений аналіз дозволив запропонувати систематизацію теоретичних основ формування кластерів з точки зору відображення ними методології побудови кластерних моделей за допомогою виокремлення наступних методологічних підходів: трансакційного, регіонального, інноваційного і конкурентного. Таке виокремлення дозволило більш інформативно відобразити основні визначальні причини формування кластерів, обґрунтовані у цих підходах: зменшення

трансакційних витрат, територіальну локалізацію учасників, забезпечення інноваційного прориву, забезпечення конкурентних переваг відповідно.

Наявність багатьох позитивних ефектів від функціонування кластерів для розвитку національних економічних систем, серед яких, зокрема, зростання рівнів зайнятості, заробітних плат, обсягів експорту, зростання рівнів валового регіонального та валового внутрішнього продуктів на душу населення, а також посилення міжнародної конкуренції в умовах глобалізації стали основою припущення про важливу роль кластерів у забезпеченні конкурентоспроможності регіональних та національних економічних систем.

Сутність інноваційно-кластерного розвитку полягає у використанні інноваційного кластера як основи, рушійної сили інноваційного розвитку регіону та країни, яка реалізується шляхом виконання ним ролі засобу підвищення їх конкурентоспроможності через позитивні ефекти впливу функціонування

кластерів на розвиток економічних систем мезо- та макрорівня. З огляду на зміст, роль та значення інноваційно-кластерного розвитку для економічних систем як регіону і країни, так і світової економіки загалом, доцільним є таке його визначення.

Визначення 1. Інноваційно-кластерний розвиток – це інституційно організована господарська форма системно-синергетичної динаміки інноваційної складової економічних систем різних рівнів, здатна забезпечити зростання їх конкурентоспроможності на основі інноваційних кластерів.

Зміст інноваційного кластера визначено за допомогою узагальнення та певної конкретизації таких аспектів його функціонування: мети, сутнісних характеристик, принципів функціонування, базових елементів внутрішнього середовища. У зв'язку з цим доцільним є таке його визначення.

Визначення 2. Інноваційний кластер – це організаційно-економічна форма добровільного господарського об'єднання з метою створення та реалізації інноваційних проектів для забезпечення власного функціонування та розвитку шляхом взаємодії географічно локалізованих суб'єктів бізнесу, науки та влади на основі поєднання кооперації та конкуренції, горизонтальних, діагональних та вертикальних економічних зв'язків, тісної взаємодії внутрішнього та зовнішнього середовищ, яка є основою інноваційного розвитку економічних систем різних рівнів, забезпечуючи їх конкурентоспроможність.

Для забезпечення узагальнення існуючих теоретико-методологічних підходів до дослідження інноваційних кластерів, а також системного аналізу та оцінки їх впливу на розвиток регіональної, національної та світової економічних систем розроблено концепцію інноваційно-кластерного розвитку, яка ґрунтується на поєднанні інноваційного та конкурентного підходів як визначальних для формування інноваційних кластерів, та відображає логіку впливу інноваційного кластера на конкурентоспроможність регіональної та національної економічних систем через його результативність (рис. 1).

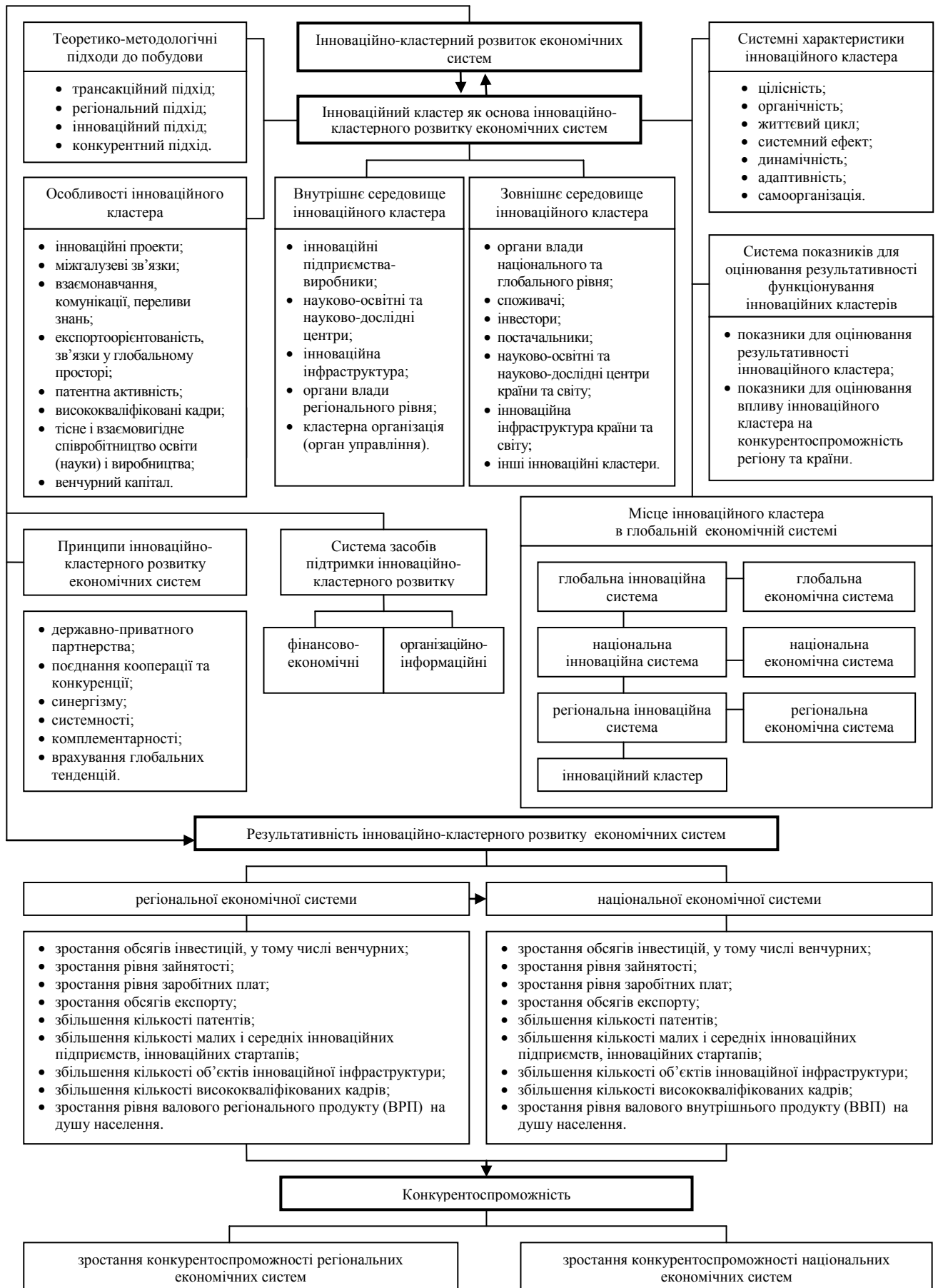

Рис. 1. Концепція інноваційно-кластерного розвитку як чинника зростання конкурентоспроможності економічних систем (розроблено автором)

Концепція узагальнює різні аспекти інноваційного кластера (методологічні основи його формування, визначальні особливості, системні характеристики, внутрішнє та зовнішнє середовище, систему показників оцінювання, місце в глобальній економічній системі) та інноваційно-кластерного розвитку (його принципи, засоби підтримки).

У розділі 2 «Застосування концепції інноваційно-кластерного розвитку для підвищення рівня конкурентоспроможності національних економічних систем» розроблено концептуальну модель формування інноваційного кластера в економічній системі національного рівня, досліджено взаємозв'язки інноваційних кластерів в економічних системах мезо-, макро- та мегарівня, досліджено показники результативності функціонування інноваційних кластерів, обґрунтовано значимість кластерного розвитку для забезпечення глобальної конкурентоспроможності національних економічних систем.

Розроблена модель формування інноваційного кластера (рис. 2) ґрунтується на концепції інноваційно-кластерного розвитку і передбачає детальне виокремлення основних елементів його внутрішнього і зовнішнього середовища. Існуючі моделі інноваційних кластерів мають переважно індивідуальний характер через зосередження на окремих аспектах його функціонування. Визначені у розробленій моделі інноваційного кластера елементи мають універсальний характер завдяки узагальненню світового досвіду побудови його теоретичних моделей та аналізу особливостей функціонування низки реальних інноваційних кластерів у різних країнах.

Виокремлення елементів внутрішнього середовища розробленої концептуальної моделі здійснено на основі функціонального підходу. В результаті серед основних необхідних і значимих для формування та розвитку будь-якого інноваційного кластера елементів (учасників) визначено такі суб'єкти: ключові інноваційні підприємства-виробники, науково-освітні та науково-дослідні центри, органи влади регіонального рівня, інноваційна інфраструктура та кластерна організація. З огляду на ключові функції, характерні для кожного з них, перші три суб'єкти слід віднести до трьох базових сфер господарювання: бізнесу (ключові інноваційні підприємства-виробники), науки (науково-освітні та науково-дослідні центри) та влади (органи влади регіонального рівня).

Основною функцією суб'єктів інноваційної інфраструктури є надання ними різноманітних послуг щодо забезпечення інноваційної діяльності, зокрема, фінансових, консалтингових, маркетингових, інформаційно-комунікативних, юридичних, освітніх тощо. Кластерна організація є органом (центром) управління інноваційного кластера: виконуючи роль фасилітатора (координатора) вона сприяє налагодженню внутрішньо- та міжкластерних взаємозв'язків. Як інститут співробітництва вона є «будівельником мостів» між самими учасниками кластера та суб'єктами його зовнішнього середовища і повинна забезпечувати учасників інноваційного кластера низкою послуг, включаючи доступ до державних програм, інформаційну підтримку, організацію тренінгів, консалтингові послуги, сприяння

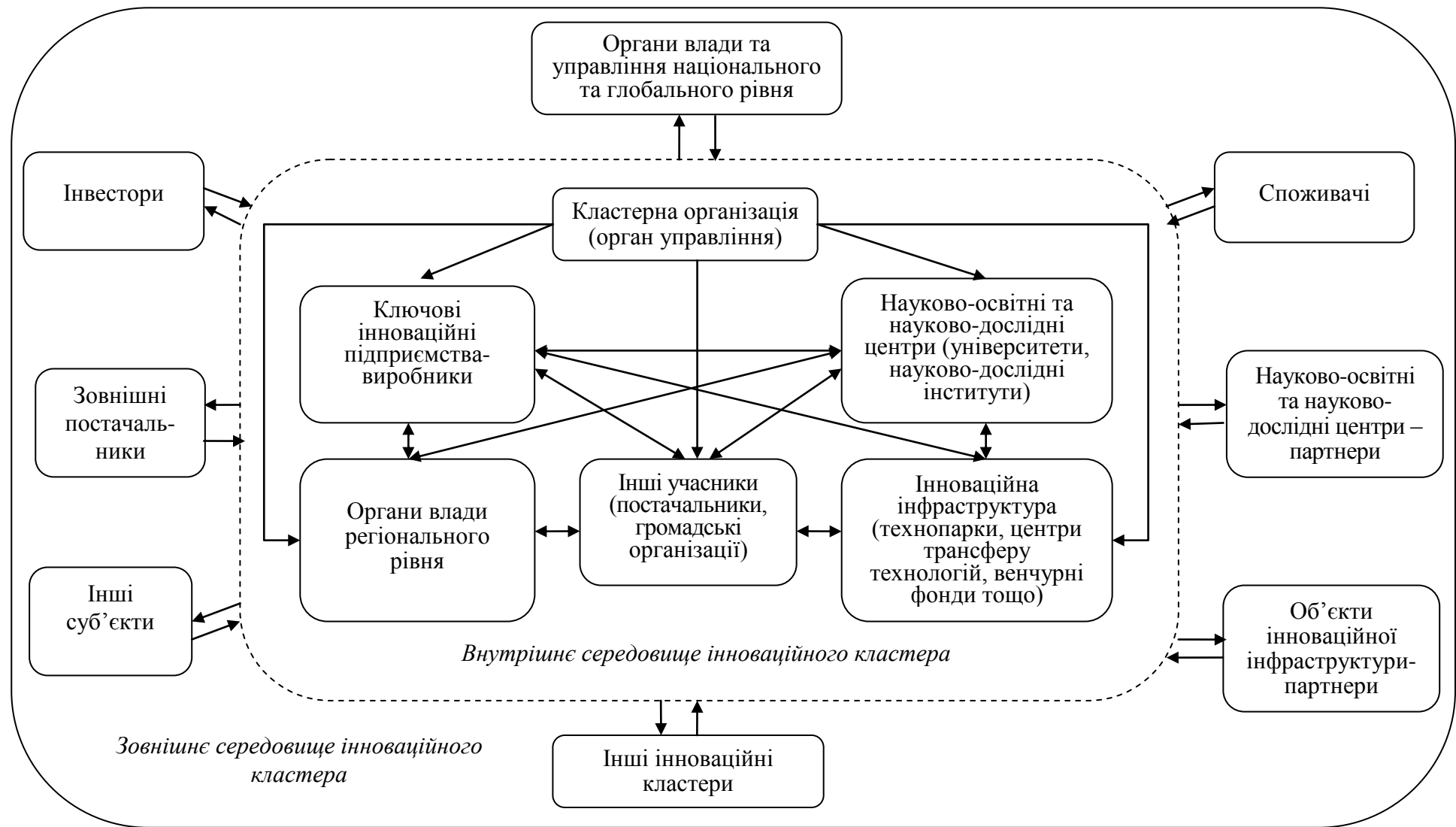

Рис. 2. Концептуальна модель формування інноваційного кластера в економічній системі національного рівня (розроблено автором)

залученню нових учасників до складу інноваційного кластера, лобювання інтересів учасників інноваційного кластера у вищих органах влади та управління, його презентування у країні та за її межами.

Дослідження міжкластерних взаємозв'язків дозволило формалізувати їх у вигляді схеми (рис. 3), яка відображає вплив інноваційних кластерів на розвиток інноваційних систем мезо-, макро- та мегарівня шляхом встановлення міжкластерних внутрішньо-, міжрегіональних та міждержавних зв'язків і розкриває значення інноваційного кластера як підсистеми регіональної, національної та глобальної інноваційної систем.

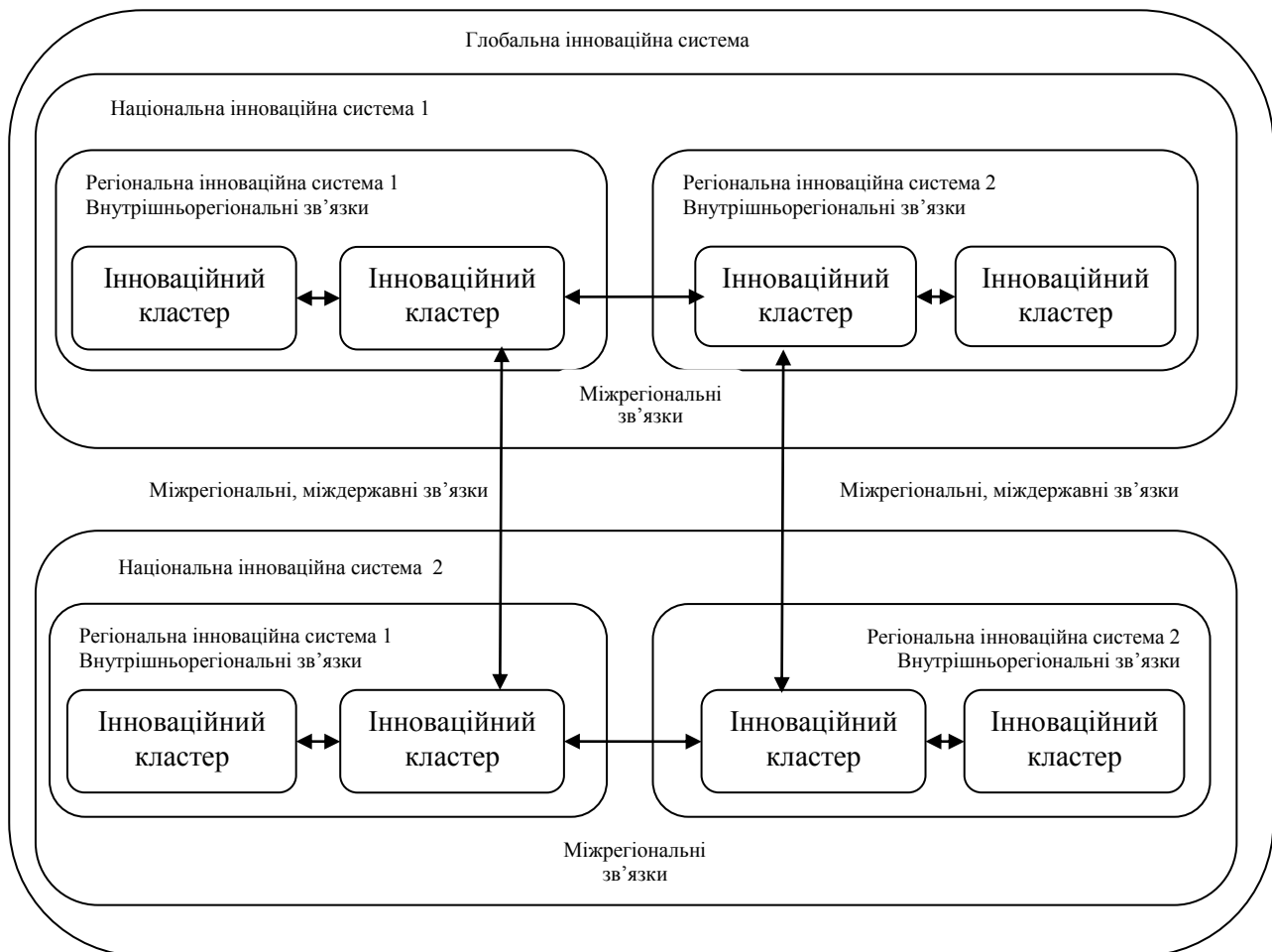

Рис. 3. Взаємозв'язки інноваційних кластерів у регіональній, національній та глобальній інноваційній системах (розроблено автором)

Одним із найважливіших напрямів взаємодії інноваційних кластерів є спільна розробка та реалізація міжкластерних інноваційних проектів, а також організація різних заходів з метою обміну досвідом (взаємних стажувань, ділових зустрічей, тренінгів тощо). Завдяки міжкластерним зв'язкам учасники отримують нові можливості: доступ до нових ринків та нової інформації для пошуку інвесторів, постачальників, бізнес-партнерів, партнерів-науковців, залучення нових талантів, а також відбувається розвиток міжгалузевих зв'язків, оскільки інноваційні кластери можуть належати до різних галузей економіки.

Водночас у зв'язку з посиленням глобалізаційних процесів виникає потреба у міжкластерному співробітництві у межах платформ, програм чи проектів не лише регіонального чи національного, але й міжнародного рівня.

Розроблена концептуальна модель формування інноваційного кластера дозволила визначити основні показники для системного оцінювання результативності функціонування інноваційного кластера та його впливу на конкурентоспроможність економічних систем мезо- та макrorівня. Так, серед показників результативності інноваційного кластера виокремлено такі чотири показники: питома вага обсягів інноваційної продукції кластера у загальному обсязі інноваційної продукції, реалізованої регіоном / країною на світовому ринку; питома вага кількості патентів, отриманих науковими центрами кластера, у загальній кількості отриманих кластером патентів; питома вага обсягів зовнішніх інвестицій, залучених інноваційною інфраструктурою кластера, у загальному обсязі залучених кластером інвестицій; питома вага участі органів влади у фінансуванні інноваційних проектів кластера. Зазначені показники надають кількісну відносну оцінку чотирьом ключовим елементам внутрішнього середовища інноваційного кластера: суб'єктам сфери бізнесу, науки, інфраструктури та влади.

Серед показників впливу інноваційного кластера на конкурентоспроможність регіону та країни виокремлено такі показники: частка продукції кластера у валовому регіональному продукті; частка валового регіонального продукту, в якому діє кластер, у ВВП країни. Зазначені показники надають кількісну відносну оцінку участі інноваційного кластера у забезпеченні економічного зростання регіону та країни в цілому.

Значимість кластерного розвитку для забезпечення глобальної конкурентоспроможності національних економічних систем обґрунтовано за допомогою методів кореляційно-регресійного аналізу та економетричного моделювання. Так, наявність прямої залежності між рівнем кластерного розвитку країни та її глобальною конкурентоспроможністю підтверджена за допомогою економетричного моделювання (коефіцієнт детермінації показав, що варіація змінної «глобальна конкурентоспроможність» на 63,5 % пояснюється варіацією змінної «стан кластерного розвитку»), а тісний зв'язок між зазначеними параметрами підтверджений за допомогою кореляційно-регресійного аналізу (лінійний коефіцієнт кореляції між ними склав 0,79) (рис. 4).

У розділі 3 **«Впровадження концепції інноваційно-кластерного розвитку як чинника зростання конкурентоспроможності економічних систем»** досліджено роль держави в процесі кластерного розвитку економічних систем, досліджено систему засобів підтримки інноваційно-кластерного розвитку, визначено стратегічні напрями інноваційно-кластерного розвитку національних економічних систем.

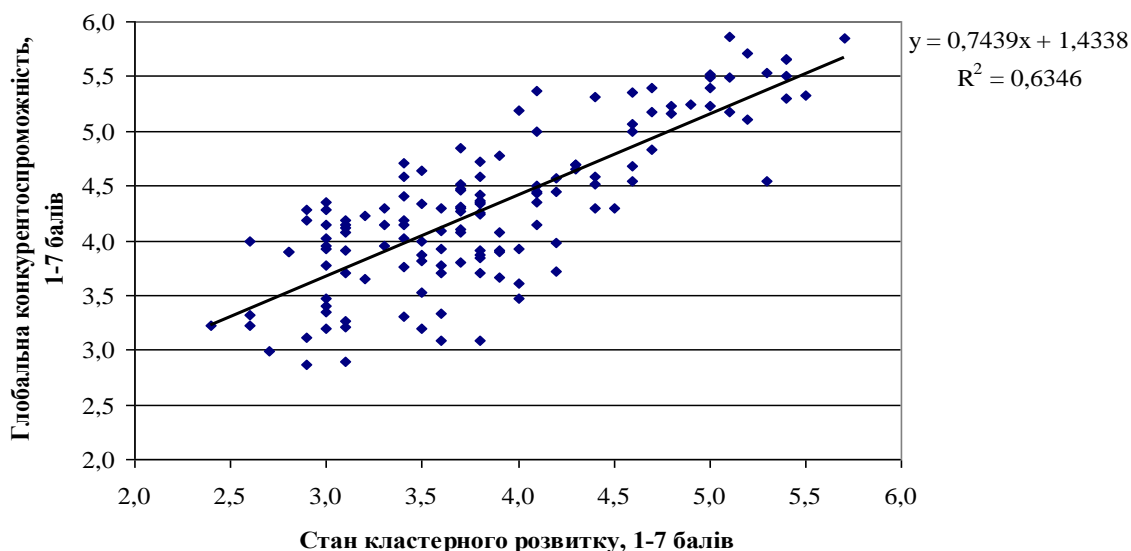

Рис. 4. Лінійна модель зв'язку між станом кластерного розвитку 137 країн світу та їх глобальною конкурентоспроможністю

Джерело: побудовано автором на основі даних звіту ВЕФ «The Global Competitiveness Report 2017–2018».

Дослідження світового досвіду ролі держави в процесі кластеризації економічних систем засвідчує, що кластерна політика виникла і реалізується як об'єктивна необхідність з огляду на зростання конкуренції між країнами та регіонами. Не зважаючи на існування різних наукових поглядів щодо питання ролі держави у процесі кластеризації економічних систем, світова практика засвідчує, що урядовці можуть не лише підтримувати розвиток інноваційних кластерів шляхом забезпеченні сприятливих умов для формування та ефективного функціонування інноваційних кластерів, але й виступати ініціатором їх створення.

Роль держави полягає у забезпеченні сприятливих умов для формування та ефективного функціонування інноваційних кластерів шляхом створення платформ для співробітництва з метою координації дій учасників, підтримці інновацій, наданні фінансування, сприянні залученню інвестицій. Розроблена концептуальна модель інноваційного кластера відображає роль держави в особі органів влади регіонального рівня як одного із учасників інноваційного кластера. Крім того, представники зазначених органів влади можуть входити до складу кластерної організації як координуючого органу інноваційного кластера для забезпечення його ефективного розвитку в межах загальнодержавних програм інноваційного розвитку.

Існуючі засоби підтримки інноваційно-кластерного розвитку як суб'єктами держави, так і іншими господарюючими суб'єктами, систематизовано у вигляді двох груп, кожна з яких узагальнює їх за способом впливу на інноваційно-кластерний розвиток: фінансово-економічні та організаційно-інформаційні засоби (рис. 5).

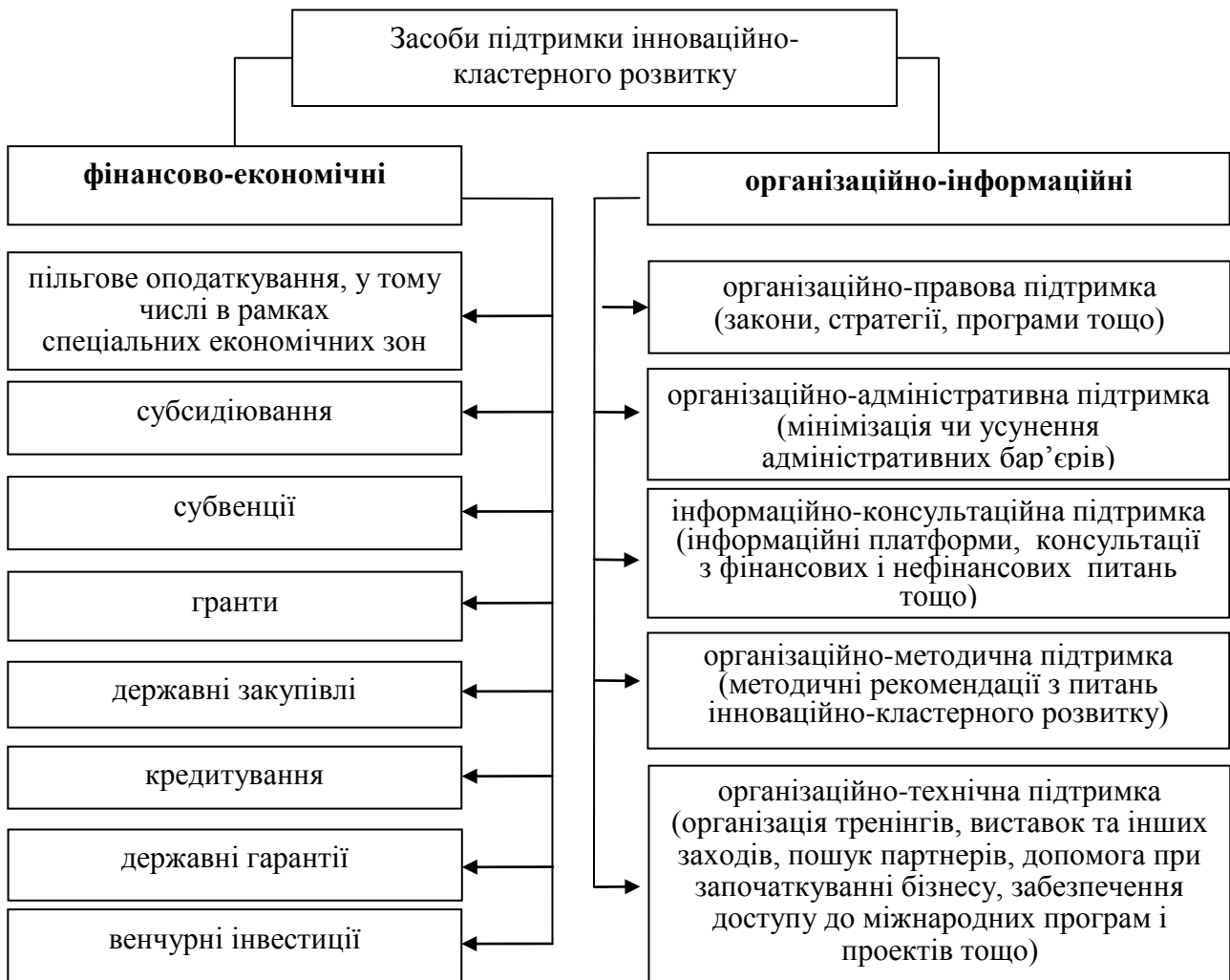

Рис. 5. Система засобів підтримки інноваційно-кластерного розвитку економічних систем (розроблено автором)

На основі розробленої концептуальної моделі інноваційного кластера (див. рис. 2) виявлено специфічні характеристики національних моделей інноваційних кластерів. Так, модель інноваційного кластера США характеризується високим рівнем конкуренції між учасниками, високою активністю венчурного бізнесу та стартап-підприємництва, залученням кращих спеціалістів ззовні, внутрішньокластерними взаємозв'язками, які більшою мірою опосередковуються ринком, незначним державним регулюванням. Для моделей інноваційного кластера європейських країн характерним є більш помітний зв'язок бізнесу та держави і менш виражена внутрішньокластерна конкуренція, ядром європейського інноваційного кластера найчастіше виступають інноваційно активні підприємства. Японська модель інноваційного кластера формується навколо університетів та дослідницьких центрів, важлива роль відведена зв'язкам із закордонними підприємствами, університетами, дослідницькими центрами.

На основі аналізу особливостей функціонування реальних інноваційних кластерів європейських країн, США, Японії, окремих країн пострадянського простору визначено: специфіку стратегій інноваційно-кластерного розвитку

окремих національних економічних систем; типи кластерної політики (політики держави щодо розвитку кластерів) залежно від напрямку виникнення ініціативи їх розвитку.

Так, серед стратегій інноваційно-кластерного розвитку країн слід виокремлювати такі: формування інноваційних кластерів на основі існуючих регіональних кластерів або створення нових інноваційних кластерів; модернізація традиційних галузей економіки або формування нових і перспективних галузевих напрямів в економіці; розвиток кластерів за кількома пріоритетними напрямами (наприклад, у Японії, Казахстані) або у багатьох різногалузевих напрямках (у США, Німеччині).

Таким чином, основними типами кластерної політики слід вважати два її типи: «зверху вниз» і «знизу догори». У першому випадку ініціаторами проведення кластерної політики більшою мірою є центральні органи влади. Кластерна політика такого типу успішно реалізується у Фінляндії, Японії, Франції. Зокрема, Фінляндія, завдяки кластерній політиці, змогла за останні два десятиріччя вийти у світові лідери за рівнем конкурентоспроможності і перетворитися в телекомунікаційну супердержаву. Водночас, ініціаторами проведення кластерної політики можуть бути органи регіональної влади або місцеві об'єднання підприємців, які стимулюють формування кластерів «знизу догори» (кластерні ініціативи). Прикладами успішної реалізації кластерних ініціатив на місцях є Верхня Австрія, Каталонія (Іспанія), Північний Рейн-Вестфалія (Німеччина) тощо.

Для успішного здійснення стратегій інноваційно-кластерного розвитку та забезпечення конкурентоспроможності країни в цілому досить важливими є: визначення стратегічно важливих галузей для економіки у якості пріоритетних на основі її міжнародної спеціалізації та ресурсного потенціалу; необхідність поєднання розвитку кластерів як у галузях промислової сфери, так і у галузях сфери послуг, без яких неможливий розвиток сучасної інноваційної економіки; узгодженість цілей стратегічного розвитку регіону, країни та сучасних загальносвітових тенденцій а також зв'язок і узгодженість кластерної політики з регіональною, науково-технологічною (інноваційною) та промисловою (підприємницькою).

Попри певний досвід діяльності кластерних утворень у вітчизняній економіці, в Україні донині залишається низка проблем щодо розвитку кластерів, які здебільшого мають системний характер. Зокрема, несформованість нормативно-правової бази реалізації кластерного підходу в інноваційних процесах (відсутність чітких визначень понять «кластер» та «інноваційний кластер» у відповідному законодавстві); здійснення державного управління інноваційною діяльністю без чітко сформульованої стратегії науково-технологічного, інноваційного розвитку та розвитку кластерів; відсутність доступної узагальненої статистичної сучасної інформації щодо

вітчизняних кластерів; функціонування існуючих кластерів за галузевим та регіональним принципом, їх переважна орієнтація на внутрішній ринок тощо.

На основі дослідження вітчизняного досвіду діяльності кластерних утворень та SWOT-аналізу створення і розвитку інноваційних кластерів в Україні доцільними для її інноваційно-кластерного розвитку визначені стратегія у короткостроковій перспективі: розвиток інноваційних кластерів за кількома галузевими напрямками на базі існуючих регіональних кластерів шляхом використання унікальних конкурентних переваг, що сприяють підвищенню конкурентоспроможності як регіону, так і країни загалом (агрохарчове виробництво, інформаційні технології, туризм); стратегія у довгостроковій перспективі: формування інноваційних кластерів за новими для України перспективними напрямками (альтернативна енергетика, транспорт, біофармацевтика). Таким чином, інноваційні кластери мають зайняти провідне місце в інноваційному розвитку вітчизняної економіки, сприяючи модернізації традиційних галузей та виступаючи каталізатором розвитку нових науково-технологічних напрямів з метою забезпечення її конкурентоспроможності.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження вирішено важливе для економіки України наукове завдання розробки теоретико-методологічних засад інноваційно-кластерного розвитку, спрямованого на забезпечення конкурентоспроможності регіональної та національної економічних систем шляхом розвитку інноваційних кластерів. При цьому одержано наукові результати, за якими зроблено такі висновки:

1. Для системного опису сутнісних основ формування кластерів як основи кластерного розвитку економічних систем виокремлено чотири основні теоретико-методологічні підходи до їх формування: трансакційний, регіональний, інноваційний та конкурентний.

2. Для з'ясування ролі держави в процесі кластерного розвитку економічних систем визначено, що кластер може виникати і без участі держави, але на сучасному етапі розвитку світової економіки та викликів глобалізації держава має брати активну участь у підтримці формування і розвитку кластерів шляхом участі у ньому органів державної влади та управління різних рівнів, державних підприємств, науково-освітніх та науково-дослідних установ на принципах державно-приватного партнерства.

3. Для системного оцінювання результативності функціонування інноваційних кластерів та аналізу їх впливу на конкурентоспроможність економічних систем мезо- та макrorівня виокремлено чотири показники результативності інноваційного кластера, а також два показники впливу інноваційного кластера на конкурентоспроможність регіону та країни.

4. Для формалізації впливу інноваційних кластерів на розвиток глобальної інноваційної системи розроблена система взаємозв'язків інноваційних кластерів на регіональному, національному та міжнародному рівнях, яка дозволяє відобразити місце інноваційних кластерів у глобальній інноваційній системі.

5. Для відображення значущості інноваційних кластерів у розвитку економічних систем та забезпеченні їх конкурентоспроможності визначено зміст інноваційно-кластерного розвитку економічних систем як інституційно організованої господарської форми системно-синергетичної динаміки інноваційної складової економічних систем різних рівнів, здатної забезпечити зростання їх конкурентоспроможності на основі інноваційних кластерів.

6. Для відображення інноваційного кластера як основи інноваційно-кластерного розвитку економічних систем визначено зміст інноваційного кластера за допомогою узагальнення його мети, сутнісних характеристик, принципів функціонування, базових елементів його внутрішнього середовища.

7. Для системного відображення способу впливу на інноваційно-кластерний розвиток з боку держави та інших суб'єктів виокремлено дві групи засобів: фінансово-економічні та організаційно-інформаційні.

8. Для обґрунтування значимості кластерного розвитку у забезпеченні глобальної конкурентоспроможності національних економічних систем доведено: наявність тісного зв'язку між даними параметрами (на основі кореляційно-регресійного аналізу) та наявність прямої залежності між рівнем кластерного розвитку країни та її глобальною конкурентоспроможністю (на основі економетричного моделювання).

9. Для з'ясування можливостей впровадження світового практичного досвіду функціонування інноваційних кластерів у вітчизняну практику визначено стратегічні напрями та особливості інноваційно-кластерного розвитку національних економічних систем окремих країн: країн Північної Америки, європейських країн, окремих країн пострадянського простору.

10. Для узагальнення існуючих теоретико-методологічних підходів до дослідження інноваційних кластерів та сприяння їх системному аналізу у забезпеченні розвитку регіональної, національної та світової економічних систем розроблено концепцію інноваційно-кластерного розвитку, яка узагальнює важливі аспекти інноваційного кластера та інноваційно-кластерного розвитку, а також відображає логіку впливу інноваційного кластеру на конкурентоспроможність регіональної та національної економічних систем через його результативність.

11. Для оцінки внутрішньо- та міжкластерних взаємозв'язків у забезпеченні розвитку інноваційного кластера розроблено концептуальну модель функціонування інноваційного кластера в економічних системах національного рівня на основі відображення основних елементів його внутрішнього та зовнішнього середовища.

12. Результати проведеного дослідження прийнято до впровадження у діяльність ТОВ «НВП «АМКО», ТОВ «НВП УКРГЕОНАФТОГАЗСЕРВІС»,

НВ ТОВ «СОЛВЕР», а також впроваджено в освітній процес ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» при викладанні навчальних дисциплін «Економічна теорія», «Мікроекономіка і макроекономіка», «Національні моделі економічних систем», «Організація діяльності суб'єктів туристичної сфери», «Інноваційні технології в туризмі».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Николенко С. С., Онипко Т. А. Особенности реализации кластерной политики в регионах Австрии. *Икономиката на България и Европейския Съюз в глобалния свят. Финансова политика, финансови пазари, банково дело, инвестиции, застраховане и социално осигуряване: колективна монография*. – София : Университет за национално и световно стопанство (УНСС), 2018. С. 75–90 (1,18 друк. арк., *особисто автором* досліджено агентства розвитку бізнесу Австрії, що діють при регіональних урядах і виконують роль регіональних центрів кластерного розвитку – 0,59 друк. арк.).

Статті у наукових періодичних виданнях іноземних держав та виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз

2. Оніпко Т. А. Сучасна кластерна політика: сутність та особливості. *Бізнес-Інформ*. Харків. 2017. № 5. С. 50–55 (0,81 друк. арк.) (*Ulrichsweb Global Serials Directory*); *Research Papers in Economics*; *Index Copernicus*; *Academic Journals Database*; *Research Bible*; *GetInfo*; *BASE*; *OpenAIRE*; *SUNCAT Union Catalogue*).

3. Оніпко Т. А. Визначення ефективності функціонування інноваційних кластерів у національних економічних системах. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки*. Полтава : ПУЕТ, 2017. № 1 (79). С. 21–31 (1,01 друк. арк.) (*Index Copernicus*).

4. Оніпко Т. А. Інноваційні кластери США як фактор зростання конкурентних переваг країни. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. Херсон : Видавництво «Молодий вчений», 2017. № 7 (47) липень. С. 444–450 (0,81 друк. арк.) (*Polish Scholarly Bibliography*, *Scholar Google*, *OAJI*, *CiteFactor*, *Research Bible*, *Index Copernicus*).

5. Оніпко Т. А. Британська наукова школа кластерного розвитку економіки. *Економіка. фінанси. Менеджмент : актуальні питання науки і практики. Всеукраїнський науково-виробничий журнал*. Вінниця : ВНАУ. 2017. № 10 (26). С. 142–155 (1,05 друк. арк.) (*Google Scholar*).

6. Оніпко Т. А. Інноваційні кластери у розробках скандинавської школи кластерної теорії. *Бізнес-інформ*. Харків. 2017. № 8. С. 22–28 (0,89 друк. арк.) (*Ulrichsweb Global Serials Directory*; *Research Papers in Economics*; *Index Copernicus*).

7. Онипко Т. А. Кластеры в исследованиях американской научной школы теорий конкурентоспособности. *Вестник Карагинского экономического университета. Экономика, философия, педагогика, юриспруденция*. Караганда, 2017. № 3 (46). С. 36–43 (0,85 друк. арк.).

8. Оніпко Т. А. Інноваційний розвиток кантонів Швейцарії на основі кластерного підходу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Ужгород : УНУ. 2017. № 16. Частина 2. – С. 33–36 (0,62 друк. арк.) (*Index Copernicus*).

9. Оніпко Т. А. Приоритетные направления деятельности инновационных кластеров в контексте вызовов современности. *Вестник Таджикского государственного университета коммерции*. Душанбе, 2017. № 1(18). С. 45–50 (0,38 друк. арк.) (РИНЦ).

10. Оніпко Т. А. Концепція впливу інноваційно-кластерного розвитку на конкурентоспроможність економічних систем. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки*. Полтава : ПУЕТ, 2018. № 5 (90). С. 37–44 (0,49 друк. арк.) (*Index Copernicus*).

Публікації в інших виданнях:

11. Оніпко Т. А. Французька наукова школа кластерного розвитку економіки: генеза та сучасні підходи. *Вісник Національного технічного університету «ХПИ». Збірник наукових праць. Серія : Історія науки і техніки*. Харків: НТУ «ХПИ». 2015. № 63 (1172). С. 72–77 (0,72 друк. арк.) (*Google Scholar; Ulrich's Periodicals Directory*).

12. Оніпко Т. А. Інноваційний кластер як конкурентоспроможна система. *Модернізація економіки в умовах зростання суспільної свідомості: людинорозмірність, духовність, партнерство, кооперація*: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Полтава, 1 листопада 2016 р.). Полтава : ПУЕТ, 2016. С. 147–150 (0,21 друк. арк.).

13. Оніпко Т. А. Синергетичний ефект інноваційного кластера. *Ринкова трансформація економіки : стан, проблеми, перспективи*: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції, 7 квітня 2017 р. [у 2-х т.]. – Харків: ХНТУСГ, 2017. – Т. 1. – С. 60–63 (0,14 друк. арк.).

14. Оніпко Т. А. Опыт создания в Украине кластеров в сфере туризма. *Молодежь для науки и экономики : разработки и перспективы*, 31 мая – 2 июня 2017 г. : сборник научных статей VI международного форума молодых ученых. – Гомель : учреждение образования «Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации», 2017. С. 38–41 (0,33 друк. арк.).

15. Оніпко Т. А. Нормативно-правове забезпечення процесу кластеризації економіки України. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики* : матеріали шостої міжнар. наук.-практ. конф., 22–23 вересня 2017 р. Одеса, Атлант, 2017. С. 159–161 (0,15 друк. арк.).

16. Оніпко Т. А. Перспективи інноваційних кластерів у контексті стратегії сталого розвитку України. *Сектори економіки в процесі реалізації державної регіональної політики* : збірник матеріалів доповідей міжнародної науково-практичної конференції, 26–27 жовтня 2017 р. Тернопіль–Збараж : ТНЕУ, 2017. Частина 1. С. 269–272 (0,22 друк. арк.).

17. Оніпко Т. А. «Полюса конкурентоспособности» – инновационные кластеры Франции. Conferința științifico-practică internațională «Dezvoltarea

relațiilor comerciale din perspectiva integrării economice a Republicii Moldova în circuitul economic internațional», September 21–22, 2017. Chișinău : Univ. Cooperatist-Comercială din Moldova (UCCM), Inst. Naț. de Cercet. Econ. (INCE). 2017. Vol. 2. P. 120–124 (0,53 друк. арк.).

18. Онiпко Т. А. Інноваційні кластери в галузях «креативної економіки» європейських країн. *Менеджмент розвитку соціально-економічних систем у новій економіці*: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Полтава, 19 жовтня 2017 року). Полтава: ПУЕТ, 2017. С. 376–378 (0,11 друк. арк.).

19. Онiпко Т. А. Механізми державної підтримки регіональних інноваційних кластерів США. *Економічний потенціал сталого розвитку країни: сучасний стан, тенденції та проблеми відтворення* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 22–23 грудня 2017 року) / ГО «Львівська економічна фундація». У 2-х частинах. Львів: ЛЕФ, 2017. Ч. 1. С. 8–11 (0,23 друк. арк.).

20. Онiпко Т. А. Роль инновационного кластера «Бангалор» в развитии рынка информационных технологий Индии / Т. А. Онiпко // *Gənc Alimlərin II Beynəlxalq Elmi Konfransi*, 26–27 oktyabr 2017-ci il: Konfrans Materialları. – Gəncə: Gəncə Dövlət Universiteti, 2017. – С. 161–163 (0,22 друк. арк.).

21. Онiпко Т. А. The experience of realization of cluster policy in Catalonia region (Spain). II International Scientific Conference «*Innovative Economy : Processes, Strategies, Technologies*»: Conference Proceedings, Part II, January 26, 2018. Kielce, Poland: Baltija Publishing. P. 48–52 (0,32 друк. арк.).

22. Онiпко Т. А. Агентство «ClusterAgentur Baden-Württemberg» – провайдер послуг для кластерного менеджменту федеральної землі Баден-Вюртемберг (Німеччина). *Економіка сьогодні : проблеми моделювання та управління* : матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Полтава, 16–17 листоп. 2017 р.). Полтава : ПУЕТ, 2018. С. 57–60 (0,17 друк. арк.).

23. Онiпко Т. А. Стратегічні напрями розвитку інноваційних кластерів України на основі поєднання традицій та сучасних загальносвітових тенденцій. *Підвищення рівня використання економічного потенціалу у напрямку розвитку регіональної економіки* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 24 березня 2018 року) / ГО «Львівська економічна фундація». Львів : ЛЕФ, 2018. С. 10–15 (0,19 друк. арк.).

24. Онiпко Т. А. Инновационные кластеры как механизм реализации стратегий «интеллектуальной специализации» регионов Испании. *Современные тенденции в образовании и науке: состояние и перспективы* : сборник материалов международной науч.-практ. конф., 16 марта 2018 года. в 4-х томах. Қарағанды : КЭУК, 2018. Т. 4. С. 256–260 (0,33 друк. арк.).

25. Онiпко Т. А. Функції учасників інноваційного кластера. *Інституційний розвиток соціально-економічних систем: національна економіка у глобальному середовищі* : збірник наукових праць за матеріалами X Міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава, 15–17 травня 2018 року). Полтава : ПУЕТ, 2018. С. 78–80 (0,15 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Оніпко Т. А. Інноваційно-кластерний розвиток як чинник зростання конкурентоспроможності економічних систем. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки. – Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», Полтава, 2019.

У дисертації здійснено постановку й запропоновано вирішення актуального для економіки України наукового завдання розробки теоретико-методологічних засад дослідження інноваційно-кластерного розвитку як чинника зростання конкурентоспроможності економічних систем.

Запропоновано концепцію інноваційно-кластерного розвитку, яка ґрунтується на поєднанні інноваційного та конкурентного підходів до формування кластерів та сприяє системному аналізу їх впливу на конкурентоспроможність регіональних та національних економічних систем. Для визначення та оцінки внутрішньо- та міжкластерних взаємозв'язків розроблено концептуальну модель інноваційного кластера, яка має універсальний характер внаслідок відображення базових елементів його внутрішнього та зовнішнього середовища на основі узагальнення світового практичного досвіду функціонування інноваційних кластерів.

Ключові слова: інноваційний кластер, інноваційно-кластерний розвиток, інноваційна система, глобалізація, конкурентоспроможність економічних систем.

АННОТАЦИЯ

Онипко Т. А. Инновационно-кластерное развитие как фактор роста конкурентоспособности экономических систем. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.01 – экономическая теория и история экономической мысли. – Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли», Полтава, 2019.

В диссертационной работе осуществлена постановка и предложено решение актуальной для экономики Украины научной задачи разработки теоретико-методологических основ исследования инновационно-кластерного развития как фактора роста конкурентоспособности экономических систем.

Предложена концепция инновационно-кластерного развития, которая основана на сочетании инновационного и конкурентного подходов к формированию кластеров и способствует системному анализу их влияния на конкурентоспособность региональных и национальных экономических систем. Для определения и оценки внутри- и межкластерных взаимосвязей разработана концептуальная модель инновационного кластера, которая имеет универсальный характер вследствие определения базовых элементов его внутренней и внешней среды на основе обобщения мирового практического опыта функционирования инновационных кластеров.

Ключевые слова: инновационный кластер, инновационно-кластерное развитие, инновационная система, глобализация, конкурентоспособность экономических систем.

SUMMARY

Onipko T. A. Innovation-cluster development as a factor of growth of competitiveness of economic systems. – Manuscript.

The thesis for the degree of Candidate of Economic Sciences on specialty: 08.00.01 – Economic Theory and History of Economic Thought. – Higher Educational Establishment of Ukoopspilka «Poltava University of Economics and Trade», Poltava, 2019.

In the thesis, the statement and the decision of the relevant for Ukrainian economy scientific problem of development of theoretical and methodological foundations of research on innovation-cluster development as a factor of growth of competitiveness of economic systems is carried out.

The conception of innovation-cluster development based on a combination of innovative and competitive approaches to the formation of clusters, which contributes to the systematic analysis of innovation clusters and their impact on the competitiveness of regional and national economic systems is proposed.

The theoretical and methodological approaches to the construction of cluster models are systematized by identifying transactional, regional, innovative and competitive approaches that is implemented on the basis of reflection of the methodological foundations of cluster formation.

The conceptual model of the innovation cluster is developed. It is universal in view of the reflection of the basic elements of internal and external environment of the innovation cluster on the basis of the generalization of the world practice experience of the functioning of innovation clusters. The model allows to define and evaluate intra-cluster and cross-cluster interconnections for ensuring the successful functioning and development of the innovation cluster.

The definition of the concept of «innovation cluster» is improved, which expands and deepens the understanding of the innovation cluster as a result of reflecting such important aspects of it as a goal, essential characteristics, basic elements, principles of functioning, importance for the development of economic systems. The system of cross-cluster interconnections is formalized, reflecting the influence of innovation clusters on the development of meso-, macro- and mega-level innovation systems.

The indicators of the innovation cluster's performance and the indicators of the impact of the innovation cluster on the competitiveness of the region and the country are determined for the systematic evaluation of the effectiveness of the functioning of innovation clusters and their impact on the competitiveness of economic systems of meso- and macro-levels. The existing in the international practice strategies of innovation-cluster development and the perspectives of their realization in Ukraine are defined.

Key words: innovation cluster, innovation-cluster development, innovation system, globalization, competitiveness of economic system.